

<https://doi.org/10.5559/di.26.2.07>

STRATEGIJSKA GEOGRAFIJA

Odnos geografskoga prostora i nacionalne snage (moći)

Marinko LOZANČIĆ

Hrvatsko vojno učilište "Dr. Franjo Tuđman", Zagreb

Borna FUERST-BJELIŠ

Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb

UDK: 911.2

Pregledni rad

Primljeno: 19. 10. 2016.

Cilj je ovog rada odrediti objekt istraživanja strategijske geografije kao geografske poddiscipline te definirati njezin teorijski koncept u kontekstu interdisciplinarnog polja geografije. Naglasak je na definiranju značenja geografskoga prostora u funkciji sinergije nacionalne snage (moći) te oblikovanju nacionalnih interesa i njihove strategijske operacionalizacije u procesu dosezanja nacionalnih ciljeva u međunarodnom okruženju. U radu je prezentiran teorijsko-metodološki koncept istraživanja geografskoga prostora koji podrazumijeva interdisciplinarni pristup i sveobuhvatnost istraživanja interaktivno i funkcionalno povezane životne sredine. Cilj istraživanja strategijske geografije jest znanstvena spoznaja i vrednovanje uloge geografskih čimbenika u modificiranju prostorno-funkcionalne dinamike. Njezino izdvajanje kao posebne znanstvene poddiscipline rezultat je unutrašnjeg objekta istraživanja temeljenog na raščlambi i izdvajanju dominantnih geografskih značajki bitnih sa stajališta analize i sintetske prosudbe geografskih izvora potencijalne nacionalne snage/moći. Geografski prostor, odnosno geografski čimbenici, procesi, veze i odnosi kao potencijalni izvori komparativnih prednosti u procesu definiranja nacionalnih interesa te oblikovanju i provedbi nacionalnih strategija predstavljaju objekt istraživanja strategijske geografije. Težišni istraživački postupak strategijske geografije usmjeren je na geografske i resursne prednosti nacionalnoga prostora te ljudski potencijal u međunarodnom kontekstu.

Ključne riječi: strategijska geografija, geografski prostor, geostrategija, nacionalna snaga (moć)



Marinko Lozančić, Hrvatsko vojno učilište "Dr. Franjo Tuđman", Ilica 256 b; 10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: lozamarinko@gmail.com

UVOD

Geografski položaj, veličina i oblik nacionalnih teritorija odraz su najčešće burnih političkih i ratnih prošlosti nacionalnih prostora, odnosno sučeljavanja interesa raznih središta moći te utjecaja i prožimanja kulturno-civilizacijskih krugova. Geografski prostor možemo promatrati kao posljedicu, ali i uzrok, interesnih sučeljavanja te kao geografski izvor oblikovanja strategija aktera globalnih odnosa. Strategija znači državnu spregu sredstava i ciljeva u kontekstu međunarodnoga interesnog natjecanja u miru i ratu. Za njezino oblikovanje u procesu provedbe političkih odluka¹ (*policy*) potrebni su resursi, odnosno potencijalna snaga te prioritizacija ciljeva. Dosezanje ciljeva u međunarodnom kontekstu podrazumijeva transformaciju potencijalne snage u realnu nacionalnu moć² (Platias i Koliopoulus, 2010; Marcella, 2010).

Geografski je prostor dinamična kategorija čije istraživanje zahtijeva razmatranje i vrednovanje prostorno-funkcionalnih procesa i odnosa. Njihovo značenje postaje realno tek u kontekstu pretvorbe geografskih potencijala u nacionalnu snagu/moć u funkciji blagostanja i sigurnosti država – temeljnih aktera globalnih odnosa. Nacionalna moć temeljena na geografskim obilježjima prostora, posebice na geografskom položaju, vremenski je promjenjiva, a njezina dostatnost i učinkovitost u dosezanju nacionalnih ciljeva na međunarodnoj sceni zavisi od niza čimbenika interesnoga sučeljavanja.

Cilj je rada istražiti utjecaj i značenje geografskoga prostora, odnosno geografskih čimbenika, prostorno-funkcionalnih procesa i odnosa na potencijalnu nacionalnu snagu te njezinu transformaciju u realnu moć ostvarivanja strategijskih nacionalnih ciljeva u međunarodnom kontekstu. Složenost istraživanja geografskoga prostora sa stajališta izvora nacionalne snage/moći zahtijeva interdisciplinarni pristup. Strategijska geografija nameće se kao posebna geografska poddisciplina koja čini dio koncepcije suvremene geografije s objektom, metodama i tehnikama istraživanja te pozicijom u jedinstvenom komplementarnom sustavu znanosti. Polazeći od toga da potencijal geografskoga prostora predstavlja objekt njezina istraživanja, geografski pristup joj omogućuje sveobuhvatno istraživanje kompleksne prostorne stvarnosti.

U radu se upozorava na značenje primjene geografskih znanstvenih spoznaja i prostorne empirije na proces oblikovanja i ostvarivanja nacionalnih i širih globalnih interesa. Posebna se pažnja posvećuje promišljanjima i pristupima u hrvatskoj i svjetskoj literaturi koja su pridonijela ukupnim znanstvenim dostignućima te upozorila na značenje određenih geografskih čimbenika za nacionalnu snagu/moć.

S obzirom na samu prirodu strategije i njezinu bitnu interakciju s geografskim izvorima nacionalne snage, u radu se

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJEliš, B.:
STRATEGIJSKA...

naglašava značenje interdisciplinarnoga, analitičkoga i sintetskoga geografskog i okolišnog pristupa složenom životnome prostoru. Time se istraživački pristup strategijske geografije bitno razlikuje od prijašnjih statičnih i (mono)disciplinarnih pristupa istraživanju prostorne dinamike, kada se prostorna snaga (moć) promatrala kroz političko-vojne fenomene, prije svega u vojnim i političko-geografskim studijama.

(Mono)disciplinarni znanstveni pristup, u uvjetima sve većega stupnja informatičko-komunikacijske umreženosti i interakcijske povezanosti, nužno prerasta u interdisciplinarni. Prostorni modeli novoga teorijsko-metodološkog interdisciplinarnog pristupa odražavaju te interakcijske sve kompleksnije i ubrzanije prostorno-funkcionalne procese i odnose geografskog prostora. Izdvajanjem i vrednovanjem dominantnih geografskih čimbenika, procesa i odnosa kao izvora sinergije prostorne snage rezultati istraživanja dobivaju aplikativno značenje sa stajališta definiranja nacionalnih interesa i oblikovanja nacionalnih strategija.³

U nastavku oblikovanja strategijske geografije kao znanstvene geografske poddiscipline u radu se definiraju njezini ciljevi i metode istraživanja.

STRATEGIJSKA GEOGRAFIJA U KONTEKSTU GEOGRAFSKIH ISTRAŽIVANJA

Od postanka čovjeka težnja za blagostanjem i sigurnosti predstavljala je temelj razvoja i opstanka civilizacija, odnosno čovječanstva. Razvoj strategijske misli susrećemo još u vrijeme grčkih filozofa, a posebno Tukidida,⁴ koji naglašava značenje oblikovanja strategije u procesu ostvarivanja političkih namjera. Resursi u prioritizaciji strategijskih ciljeva predstavljaju konstantu čije je ishodište pretežno vezano uz geografski prostor. Geografija tako u funkciji nacionalnih strategija u procesu dosezanja nacionalnih ciljeva dobiva posebno značenje. U okviru geografije razvija se niz znanstvenih poddisciplina, a posebno mjesto u znanstvenom geografskom pristupu potpore nacionalnim interesima pripada razvoju strategijske misli temeljene na geografskim spoznajama, što predstavlja bitnu pretpostavku pozicioniranja strategijske geografije u sustavu znanosti.

Razvoju koncepta strategijske geografije znatno pridonose radovi Mahana (1889), koji upozoruju na prvorazredno značenje mora u razvoju pomorske, a time i nacionalne, moći, kao preduvjetu dominacije u globalnim geopolitičkim i geostrategijskim odnosima. Istodobno s tehničkim i tehnološkim dostignućima, koji su pridonijeli razvoju prometnih sredstava i prometnica,⁵ posebice na euroazijskom kopnu, Mackinder (1904) najavljuje značenje euroazijske kopnene jezgre kao iz-

vora nove svjetske premoći, koju naziva Heartland. Prijepornoj zoni Mackinderove kopnene i Mahanove pomorske moći posebnu važnost daje Spykman (1944), nazvavši je Rimland. Teorije navedenih autora, kao i niza drugih, i danas su aktualne u procesu promjena i preraspodjele globalne geostrategijske moći. One upućuju na značenje geografskoga prostora sa stajališta izvora moći te interesnoga sučeljavanja, odnosno izvora sigurnosnih izazova.

Dakako, u tom kontekstu bitno je naznačiti ulogu niza suvremenih autora. Djela Brzezinskog (1994, 1997), Kissingera (1994, 2002), Cohena (1994) i Huntingtona (1996) govore o značenju nacionalne moći te moći ostalih globalnih aktera u kontekstu ostvarivanja američkih strategijskih interesa. Upirući u državu kao najvažnijeg aktera međunarodnih odnosa, Thatcher (2002) posebice naglašava izvore njezine moći u zaštiti britanskih nacionalnih interesa u procesu globalizacije. Engdahl je (2008a, 2008b) kroz raščlambu značenja energije, posebice nafte, hrane te financijskih središta moći na međunarodne odnose uvelike pridonio razumijevanju interesnih sučeljavanja te uzroka suvremenih sigurnosnih prijetnji i ugroza, i to na globalnom i na regionalnom planu, odnosno nacionalnim razinama. Značenje međunarodnih odnosa u procesu oblikovanja nacionalnih interesa i ostvarivanja strategijskih ciljeva posebno naglašava i hrvatski autor Vukadinović (2002, 2004).

U kontekstu utjecaja geografskih čimbenika, njihovih interakcijskih odnosa i procesa na dinamični geostrategijski položaj Republike Hrvatske, važno je istaknuti radove hrvatskih geografa Roglića (1950) i Pavića (1973a,b; 2012a,b), koji su vrlo važni u razvoju geografije, ali i u razvoju poznavanja značenja geografskih izvora nacionalne snage. Geografska obilježja hrvatskoga teritorija, posebice položaj, oblik i veličina, odraz su historijsko-geografskog razvoja. Interakcijski odnos geografskih čimbenika bitno je utjecao na razvoj granica, političko-teritorijalni ustroj te razvoj kulturnog pejzaža, odnosno hrvatskih geografskih izvora nacionalne snage, a time i geostrategije u raznim povijesnim geopolitičkim okolnostima (Rogić, 1977; Fürst-Bjeliš i Zupanc, 2007). Bit potencijalne sinergijske moći čini upravo interakcija geografskoga smještaja, položaja, oblika i veličine teritorija te prirodno-geografskih obilježja. Tako radovi i rezultati hidrogeografskih, geomorfoloških i klimatoloških istraživanja značajno utječu na prosudbu resursnih mogućnosti nacionalne strategije⁶ Republike Hrvatske (Riđanović, 1993; Bognar, 1992; Šegota, 1976).

Strategijska valorizacija geografskih čimbenika sa stajališta razvoja geostrategijske moći prostora u izravnoj je vezi s ciljevima sigurnosti i razvoja. U tom kontekstu, značenje međuovisnosti energetske dostupnosti i gospodarskog razvitka za ocjenu geostrategijske lokacije određenoga prostora postaje sve

važnije u uvjetima globalizacije (Feletar i Stiperski, 1996; Stiperski, 2002). Međutim, razvoj temeljen na povoljnosti geostrategijske lokacije može imati i negativne posljedice sa stajališta utjecaja sigurnosnih prijetnji i ugroza, posebice vezanih uz demogeografske procese u uvjetima urbanog razvoja vitalnih prostora. Slijedom navedenog, radovi Friganovića (1990), Friganovića i Šterca (1993), Nejašmića (2014), Nejašmića i Toskića (2016), Šterca i Komušanac (2012) te Akrapa (2015) bitno pridonose razumijevanju negativnih demogeografskih trendova, a posebice procesa demografskog izumiranja prostora Republike Hrvatske. Blizina prostora "demogeografskoga buma", posebice Kosova i Bliskog istoka, s obilježjima heterogene etničke i vjerske strukture te gospodarske nerazvijenosti i sigurnosne nestabilnosti, čini hrvatski prostor sigurnosno osjetljivim posebice na migracijske tokove, organizirani kriminal i trgovinu ljudima. U tom kontekstu djela Pepeonika (1992), Šterca i Pokosa (1993), Klemenčića (1992) i Crkvenčića (1991, 1992) također su bitno pridonijeli razumijevanju geografskih i geostrategijskih lokacijskih prednosti te demogeografskih procesa sa stajališta njihova utjecaja na sigurnost i blagostanje nacionalnoga i regionalnoga prostora. Sve se to, dakako, događa u uvjetima sve većega stupnja razvoja i procesa urbanizacije, odnosno prostorne međupovezanosti prožete protokom ljudi, roba, kapitala i informacija u okviru razvoja globalnih/regionalnih urbanih sustava⁷ (Vresk, 2002) te uzroka i posljedica suvremenih ugroza okoliša (Stiperski i Fürst-Bjeliš, 2003; Fuerst-Bjeliš, 2012).

Dosadašnja se istraživanja prostora kao geografske kategorije pretežno odnose na pojedine čimbenike, posebno stanovništvo, geoprometne koridore i energetske resurse te prosudbu njihove strategijske važnosti i utjecaja na geostrategijsku lokaciju, odnosno teritorijalnu nacionalnu moć. U uvjetima globalne prostorno-vremenske konvergenije, informatičke prostorne umreženosti prožete znanstvenim spoznajama te tehnološkim inovacijama, istraživanje prostora zahtijeva sveobuhvatni pristup interaktivno povezanoj prostornoj stvarnosti. U dinamičnom procesu prostornoga prožimanja čovjek ima ključnu ulogu u primjeni znanosti i tehnologije u funkciji sigurnosti i blagostanja države (Zelenika, 2000).

Nedostatak sveobuhvatnoga interdisciplinarnog pristupa u procesu istraživanja i sintetiziranja prostorne znanstvene spoznaje od strategijskoga značenja čini bitno obilježje dosadašnjih geografskih istraživanja. Time je umanjena svrsishodnost znanosti u procesu donošenja političkih odluka u kontekstu njezina utjecaja na umreženi prostorni sinergijski učinak u procesu oblikovanja nacionalnih interesa te potpore formuliranju i provedbi strategije(a) u funkciji dosezanja nacionalnih ciljeva u međunarodnom kontekstu.

OBJEKT ISTRAŽIVANJA STRATEGIJSKE GEOGRAFIJE

Prema Harveyu (1969), glavno područje interesa svake discipline jesu pojave i njihovo spoznavanje. Pojave su stanja, procesi, odnosi i objekti koji postoje u nama i oko nas. Metodologija kao znanost o metodama traži načine objašnjavanja pojedinih pojava. Svaka znanstvena disciplina razvija svoju metodologiju, odnosno metode koje rabi u postupku pronalaženja znanstvene istine, spoznaje ili objašnjenja. Definicijom se jasno mora izraziti filozofija i koncept koji sadrži objekt i metodologiju svake znanstvene discipline (Vresk, 1997).

Geografski prostor – izvor nacionalne snage (moći)

Proučavanja prostornih procesa i odnosa složene objektivne stvarnosti u prožimanju više znanstvenih disciplina zahtijeva interdisciplinarni pristup objektu istraživanja. Prema Vresku (1997) i Štercu (1986), geografija je znanstvena disciplina koja proučava prostorno-funkcionalne procese, odnose i pojavnosti u interakcijskom prožimanju čimbenika geografskoga prostora, s ciljem otkrivanja znanstvenih prostornih zakonitosti. Njezin koncept utječe na određivanje objekta i metodologije pojedinih njezinih poddisciplina.

Političku geografiju Pavić (1973a, str. 28) definira "kao jednu od geografskih disciplina koja proučava povezanost, interakciju i ovisnost političkih fenomena i fizičko i ekonomsko-geografskih osobina i faktora na Zemljinoj površini". Isti autor (1987a) naglašava njezinu izvanrednu važnost kao geografije moći, odnosno geografije onih sadržaja koji pridonose razumijevanju svega što je relevantno za moć ili nemoć države kao temeljnoga subjekta u političkoj geografiji. Raščlanjujući definicije raznih autora, Klemenčić (1995, str. 136) izvlači niz zajedničkih pojmova kao što su politički fenomeni, procesi i njihova prostorna dimenzija te definira njezinu bit u "...prostornoj analizi političkih fenomena, odnosno prostornim aspektima političkih procesa". Na slične definicije političke geografije kao discipline o prostornim strukturama i interakcijama između političkih procesa i sustava upućuje i Vresk (1997). Pri tome naglašava da se težište njezina istraživanja odnosi na političke procese u sklopu triju kategorija: prostora, vremena i moći. Značenje prostorne moći naglašava i Tunjić (2007), definirajući političku geografiju kao interakcijski međuodnos politike i geografskih čimbenika. Pavić (1987a) pri određenju predmeta političke geografije također upozorava na nerazdvojivost elemenata trijade koju čini politička geografija u užem smislu kao znanost te geopolitika i geostrategija, čiji cilj nije spoznaja nego oblikovanje i operacionalizacija određenih državnih interesa, posebice dominirajućih središta globalne moći. Prema Paviću, dakle, geopolitika je doktrina uporabe⁸ geograf-

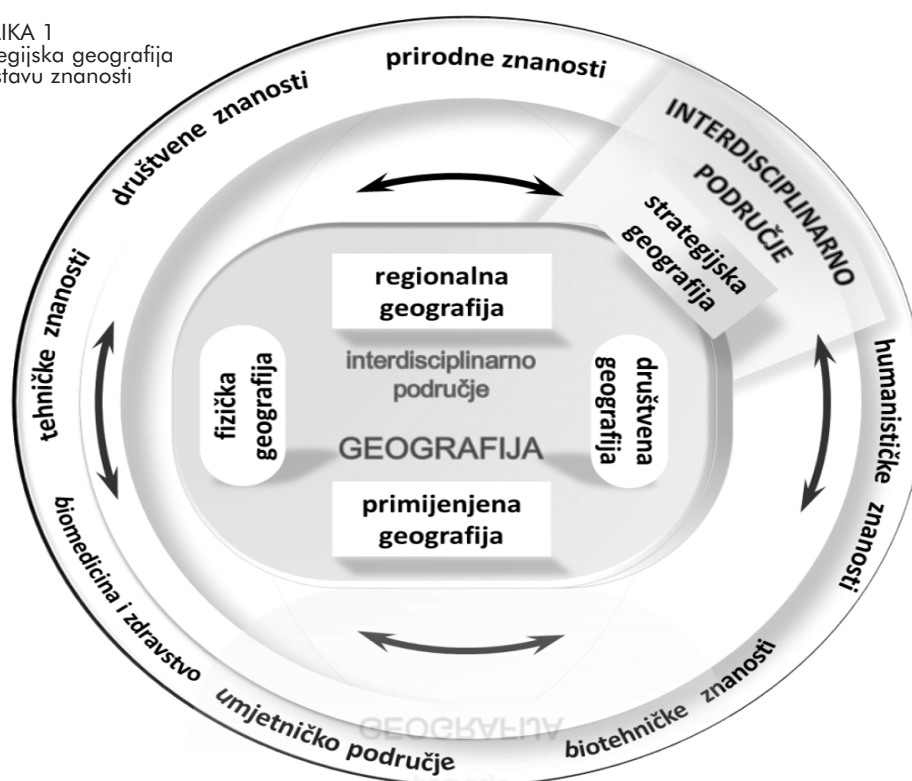
DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJELIŠ, B.:
STRATEGIJSKA...

skih i ostalih relevantnih sadržaja s ciljem afirmacije države i vojne moći, ostvarivanja interesnih sfera ili nekog oblika teritorijalne dominacije uopće.

Danas je sve manje izravnoga vojnog osvajanja prostora, a sve više projiciranja vojne moći kao nerazdvojne interaktivne sastavnice ukupne nacionalne, odnosno državne, moći u procesu vladanja prostorima ili uspostavljanja sfera utjecaja s ciljem ostvarivanja primarno gospodarskih interesa. Tako je država, osim svih promjena u dinamici i obilježjima geografskoga prostora, ostala jedan od temeljnih objekata istraživanja kao najvažnija jedinica političke organizacije i pokretač razvoja vojne i ukupne nacionalne moći.⁹

➡ SLIKA 1
Strategijska geografija
u sustavu znanosti



Geografski prostor kao izvor potencijalne snage, odnosno mobilizirane/realne nacionalne moći, nameće se kao dominantan interdisciplinarni predmet istraživanja posebne geografske discipline koja crpi znanstvene spoznaje geografskoga polja znanosti, ali i ostalih znanstvenih područja (sl. 1). Tako, primjerice, Kemp i Harkavy (1997) navode strategijsku geografiju kao disciplinu koja se odnosi na vladanje, odnosno mogućnost dostupnosti, prostornim resursima (kopno, voda i zrak, uključujući svemir), koji dominantno utječu – jednako pozitivno kao i negativno – na sigurnost i ekonomski prospe-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

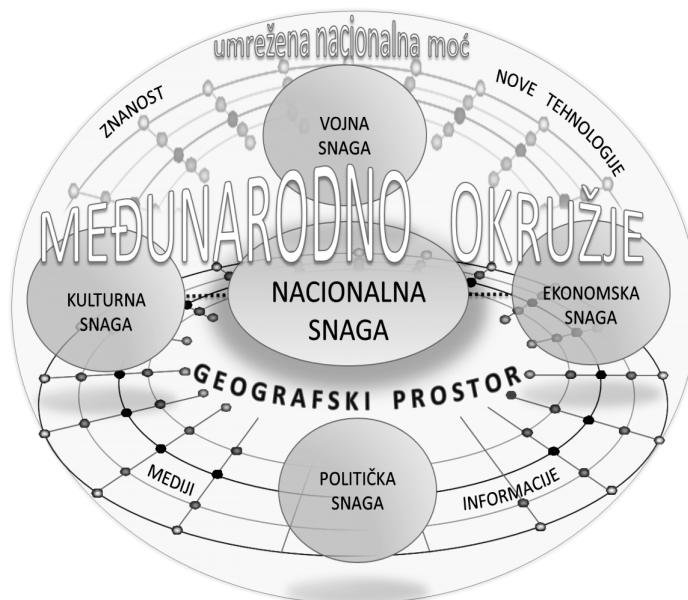
LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJELIŠ, B.:
STRATEGIJSKA...

ritet nacije (države). Autor naglašava njezinu sveobuhvatnost, uključujući fizičku i društvenu geografiju te geografske čimbenike koji doprinose velikoj (nacionalnoj) strategiji,¹⁰ strategiji nacionalne sigurnosti i ostalim funkcionalnim strategijama u ostvarivanju vitalnih nacionalnih ciljeva sigurnosti i blagostanja, odnosno održivog razvoja.

Značenje geografske lokacije, a posebice geografskih čimbenika, na tempo društvenog razvitka i njegove modificirane pojave naglašava i Pavić (1973a). U tim uvjetima, kaže Pavić, geografski položaj nacionalnoga prostora kao dinamična kategorija mijenja svoje vrijednosti u skladu s promjenama težišta života ovisnih o interakcijama geografskih čimbenika, a posebice procesa geoprometnog utjecaja na gospodarski razvoj. Prema tome, teorijsko određenje, identifikacija i izdvajanje strategijske geografije kao posebne znanstvene poddiscipline rezultat je njezina unutrašnjeg predmeta istraživanja. Definiiranje dominantnih geografskih čimbenika, procesa, veza i odnosa kao potencijalnih izvora nacionalne snage u procesu oblikovanja i provedbe nacionalne strategije predstavlja težište njezina istraživačkoga procesa.

Geografski prostor predstavlja temeljni predmet istraživanja strategijske geografije. Stoga su važni rezultati istraživanja političke geografije, demogeografije, historijske geografije, vojne geografije, prometne i ekonomske geografije, klimatologije, pedologije itd., ali i ostalih dodirnih znanstvenih područja, polja i disciplina: ekonomije, sigurnosti, politologije, ekologije, teologije itd.

➡ SLIKA 2
Geografski izvori
nacionalne moći



Temeljna pretpostavka izdvajanja strategijske geografije kao zasebne znanstvene geografske poddiscipline jest što predmetom, metodama i tehnikama istraživanja utvrđuje značenje geografskoga prostora u kontekstu definiranja umrežene¹¹ nacionalne moći prostorno-vremenskoga kontinuuma (sl. 2).

Budući da je država i dalje najvažniji akter međunarodnih odnosa, kao izvor moći posebno značenje ima nacionalni teritorij i njegova lokacija sa svojim interakcijski povezanim prirodnim i društvenim obilježjima (Cox, 2002). Materijalističkom utemeljenju društvene stvarnosti u teritorijalnom kontekstu te veličini i lokaciji teritorija posebnu pozornost poklanja Pavić (1987b). Tako veličina teritorija ima važnu ulogu s aspekta (ne)sigurnosti države i njezine ukupne nacionalne (ne)moći. Promatrajući sigurnosni aspekt interakcijskog odnosa geografske lokacije, veličine teritorija i geostrategijske moći, Pavić (1987b, str. 93) naglašava kako "Lokacija u geostrateški osjetljivim područjima, na koridorima ratova, u područjima spornih interesnih sfera, u ključnim zonama važnim u globalno-geostrateškim odnosima i sl. znači moguću nesigurnost i uzrokuje specifičnu vanjskopolitičku orijentaciju u kojoj se traže različiti oblici sigurnosti ...".

Očito je kako su geografski izvori moći u vrijeme dominantnoga vojnog čimbenika bili vezani uz nacionalni teritorij, što je, dakako, slučaj i u suvremenim uvjetima. Upravo dominantnost čimbenika vojne moći u prostorno-funkcionalnim procesima i odnosima bit će temeljnim razlogom razvoja vojne geografije¹² kao posebne geografske discipline u funkciji pripreme i provedbe vojnih operacija (Collins, 1998). Temeljni objekt njezina istraživanja upravo je vojni čimbenik u interakcijskom odnosu s čimbenicima geografskoga prostora.

Međunarodno okružje, kao ambijent prostornoga funkcioniranja države te ostvarivanja njezinih interesa, zapravo predstavlja ukupan prostor crpljenja novih geografskih izvora nacionalnih snaga/moći, ali i interesnoga sučeljavanja, kriza¹³ i ratova. Granice nacionalnoga teritorija gube nekadašnju funkciju. Postale su propusnije u procesu prožimanja različitih interesa, a time i sigurnosnih ugroza, koje su sve manje teritorijalne, u smislu tradicionalne vojne ugroze teritorijalnog integriteta država, a sve više sastavni dio prostorno neograničenih procesa i odnosa. Po temeljnim obilježjima globalni procesi primarno su gospodarski, politički, kulturni, znanstveno-tehnološki, a sve manje izravno dominantno vojni. Međunarodno okružje prostor je neograničenih interesnih sučeljavanja, posebice nacionalnih država, odnosno središta svjetske moći. Njihova projicirana globalna, posebno gospodarska i vojna, moć oblikuje složenost sučeljenih interesa, što često predstavlja izvor nevidljivih procesa i oblika suvremenih sigur-

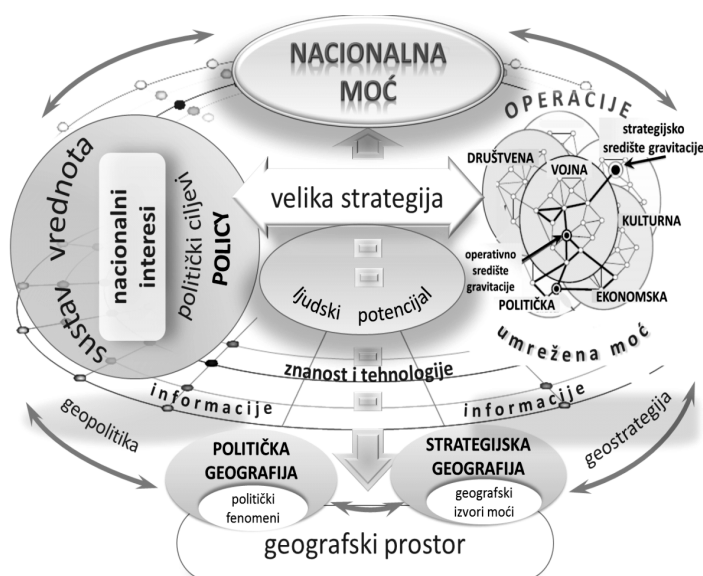
DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJEŠIĆ, B.:
STRATEGIJSKA...

nosnih prijetnji i ugroza kao što su: terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje, energetska kriza, migracije, organizirani kriminal, širenje bolesti, ugroze okoliša itd.

Strategijska geografija u kontekstu međunarodne sigurnosti predstavlja temeljnu znanstvenu potporu instrumentima državne moći (Williams, 2011; Grey i Sloan, 1999). Rezultatima istraživanja pridonosi razvoju i oblikovanju geostrategije – neodvojive i temeljne sastavnice velike strategije, odnosno strategije ostvarivanja nacionalnih ciljeva u međunarodnom kontekstu. Važnu zadaću strategijske geografije u primijenjenoj znanstvenoj potpori geostrategijske/nacionalne moći čini predviđanje i projiciranje geografskih procesa i odnosa u kontekstu sigurnosti i blagostanja, odnosno uređenja prostora u funkciji nacionalnih interesa (sl. 3).

➡ SLIKA 3
Nacionalna moć –
velika strategija –
strategijska geografija
– geostrategija



Za razliku od ranijih razdoblja, razumijevanje nacionalne kao primarne vojne moći, u uvjetima suvremene prostorne dinamike, geostrategija zahtijeva sveobuhvatan pristup temeljen na interakciji geografskih čimbenika. Tako Pavić (1987a) izdvaja vojnu moć od ukupne državne, odnosno nacionalne, moći, što će se u konačnici odraziti definiranjem geostrategije kao sastavnice spomenute trijade kroz vezu geografskih, političko-geografskih i geopolitičkih sadržaja s onima vojnog i vlastito strateškoga značenja.

Geostrategijska lokacija percipirana je kroz značaj utjecaja geografskih čimbenika na učinkovitu uporabu vojnih sposobnosti u procesu doseganja nacionalnih, odnosno strategijskih ciljeva. Danas, u uvjetima stalno promjenjivih prostorno-funk-

cionalnih procesa, geostrategijski sveobuhvatni pristup mijenja svoje značenje te podrazumijeva sinergijski učinak interakcijski povezanih geografskih i drugih prostornih čimbenika u dosezanju vojnih, ali neodvojivo i svih ostalih, ciljeva nacionalne moći u kontekstu provedbe velike strategije (Vego, 2008).

Slično Kempu i Harkavyu (1997), Brzezinski (1997) geostrategiju definira kao strateško upravljanje geopolitičkim interesima, stavljajući je u kontekst državnih sposobnosti i nacionalne volje za primjenu moći i utjecaja u međunarodnim geopolitičkim okolnostima za postizanje ciljeva nacionalnih političkih usmjerenja, odnosno političkih odluka. Također naglašava značenje geografskih čimbenika na primjeru američke globalne dominacije u četiri odlučujuća područja: vojnom, ekonomskom, tehnološkom i kulturnom. Slična definicija geostrategije kao izraza mobiliziranja ukupne moći bilježi se i kod srbijanskog autora Mileusnića (2004). Definira je u kontekstu ovisnosti značenja društvenih fenomena tehnike, ekonomije, vojske, kulture i politike od određenoga geografskog prostora. Posebice naglašava značenje ekonomskog aspekta u postizanju nacionalnih ciljeva kao izraza ukupne državne moći. Geostrategija i za Stiperskog (2002) predstavlja interakcijski odnos velikoga broja povezanih geografskih čimbenika koji utječu na potencijalnu snagu, odnosno moć određenoga prostora. U tom kontekstu opseg i struktura izvora nacionalne moći u vrijeme informatizacije prostora postaje sve šira, raznovrsnija i kompleksnija te sve zamjetnije ovisna o stupnju prožimanja znanosti i informacija kao izvora nove umrežene snage/moći.

Dakle, geostrategija kao interaktivna sastavnica strategije, kroz interdisciplinarni pristup, služi se znanstvenim spoznajama strategijske geografije, posebice u potpori političkoj i vojnoj moći, te čini važnu poveznicu između političke i vojne geografije. S druge strane, geopolitika pridonosi znanstvenoj potpori oblikovanja sustava nacionalnih vrednota i interesa – izvorišta donošenja političkih odluka (*policies*).

Kako je geografski prostor po svojoj prirodi dio prostorno-vremenskoga kontinuuma, tako je historijska geografija kao geografska poddisciplina važna u procesu prosudbe povijesnog razvoja moći određenih prostora, posebice u okruženju sučeljavanja državnih/nacionalnih interesa, te s tim u vezi sigurnosnih kriza i ratnih sukoba. Empirijski rezultati pridonose prosudbi odnosa i zakonitosti utjecaja geografskih izvora prostorne moći kroz vremensku dimenziju (Komušanac i Šterc, 2010; Glamuzina i Fuerst-Bjeliš, 2015). Analizom prostornih čimbenika, i definiranjem njihova historijsko-geografskog značenja, također se može prosuditi red važnosti i intenzitet njihova utjecaja na društvene i političke procese, regionalno/globalno okruženje, odnosno sinergijski učinak u procesu razvoja nacionalne snage/moći.

Geografski pristup istraživanju

Bez poznavanja prostora, a posebice stanovništva kao njegova najvažnijeg čimbenika, nije moguća ni cjelovita znanstvena spoznaja geografskih izvora nacionalne snage i političkih fenomena kao temeljnih objekata istraživanja strategijske i političke geografije. Međuovisnost prostorne dinamike i promjena u strukturi ljudskoga potencijala kao čimbenika i modifikatora prostora ima sve važniju ulogu u razvojnoj i sigurnosnoj strategiji tehnološki naprednoga suvremenog društva¹⁴ (Nejašmić, 2005).

Strategijska geografija kroz integrativni geografski pristup teži znanstvenoj spoznaji pojava u međudodnosu pojedinca, društva i prirode u funkciji održive nacionalne moći (Capra, 1996). Čovjek kao razumno, svjesno i slobodno biće, nositelj znanstvenih spoznaja i empirije, s kognitivnim sposobnostima, jest težišni čimbenik tih interakcijskih procesa složene prostorne dinamike (Koprek, 1998; Pozaić, 1990, 2004).

Ljudski potencijal inicira potencijalne geografske izvore snage životnoga prostora u funkciji dobrobiti pojedinca, nacije i čovječanstva. Transformacija geografskoga potencijala u realnu moć međunarodnih aktera ovisi o povijesnim okolnostima razvoja čovječanstva, posebno znanosti i tehnologija. Tako i prazni prostori imaju često potencijalnu vrijednost u zavisnosti od stupnja znanja te razvoja čovjekovih potreba u određenim prostornim okolnostima (Pavić, 2012a). Autor tako naglašava logiku prostora po kojoj se zapravo politika ostvaruje i oživotvoruje jedino ako je adekvatno teritorijalizirana u međunarodnom okružju.¹⁵ Upravo su izvori moći životnoga prostora, a posebno specifična lokacija geopolitičkoga i geostrategijskoga značenja, bili i temeljnim uzrokom ratova, ali i sadašnjih i budućih sigurnosnih ugroza i kriza s ratnim ishodima. Geografski pristup podrazumijeva sveobuhvatnost istraživanja životnoga prostora, posebno geografskih čimbenika, procesa i odnosa s čovjekom u središnjoj interaktivnoj prostorno-funkcionalnoj i moralnoj ulozi kao nositeljem sveukupnoga civilizacijskog razvoja. Njegova moć u eri ubrzanoga tehničkog razvoja, kao temeljne sastavnice globalnih procesa, u izravnoj je ovisnosti o razvoju ekološke svijesti i njegova savjesnog, odnosno etičnog, djelovanja na životnu sredinu (Koprek, 2004).

Upravo prostorna neravnoteža i nesklad u odnosima čovjeka, prirode i okoliša¹⁶ izvorišta su razvoja centrifugalnih dezintegracijskih društvenih silnica koje razbijaju potencijalnu društvenu snagu, odnosno interese nacije, ali u konačnici i ukupnoga čovječanstva. Kao posljedicu imamo naznačeni poremećaj, koji može prerasti i u krizni oblik prostorno-funkcionalnih odnosa te predstavljati sigurnosni izazov. Organi-

zacija i povezanost prostora, umreženost njegovih pojedinih sastavnica te protok ljudi, dobara, znanosti i informacija, uz kvalitetu i etičnost vladavine, postaju sve važniji u funkciji sigurnosti i razvoja društva.

Posebnost strategijske geografije upravo je u činjenici sveobuhvatnog istraživanja prostorne dinamike te primjene rezultata istraživanja ostalih geografskih poddisciplina, ali i srodnih znanstvenih disciplina drugih znanstvenih područja, posebice društvenih i humanističkih znanosti. U strukturi nacionalnih, regionalnih te globalnih geografskih izvora moći životnih prostora i njihove suvremene umrežene povezanosti posebno značenje imaju prometna i ekonomska geografija. Prostorno značenje komunikacija, odnosno prometnih koridora, prometne mreže, čvorišta i veza kao čimbenika i kao uvjeta prostorne dinamike, postaje sve važnije (Vresk, 1997; Pavić, 1973a). Izrazito je važna uloga prometa s aspekta energetske dostupnosti te interakcijske povezanosti s razmještajem prirodnih resursa i ekonomskih djelatnosti, kao temelja nacionalne strategije. Globalni odnosi svjetskih središta moći i njihov geopolitički utjecaj sve više ovise o energetske sigurnosti. Vladanje i nadzor nad energetske izvorima i koridorima te potencijalnim i postojećim razvojnim osovinama znači i veći geopolitički utjecaj, a poglavito sudjelovanje u preraspodjeli geostrategijske globalne i regionalne moći. Rezultati dobiveni interdisciplinarnim pristupom čine temelj strategijske geografije te upotpunjuju sliku strategijsko-geografske stvarnosti.

CILJEVI I METODE ISTRAŽIVANJA STRATEGIJSKE GEOGRAFIJE

Cilj istraživanja strategijske geografije jest znanstvena spoznaja uloge dominantnih geografskih čimbenika u modificiranju prostorno-funkcionalnih procesa i odnosa. Posebice je važno prostornim modelima objasniti interakcijski odnos geografske sredine i sve jačih političkih fenomena u procesu transformacije i vrednovanja prostora, odnosno razvoja sinergije prostorne moći.

Definiranje nacionalnih interesa, odnosno oblikovanje strategije, zahtijeva prosudbu prostornih sadržaja, procesa i odnosa sa stajališta međudjelovanja prirodnih i društvenih čimbenika na geostrategijski položaj određenoga nacionalnog prostora. U skladu s objektom istraživanja, težišni istraživački postupak strategijske geografije usmjeren je na geografske i resursne prednosti nacionalnoga prostora u regionalnom i globalnom integracijskom kontekstu.

Slijedom globalnih geostrategijskih i geopolitičkih promjena, važno je raščlaniti utjecaj globalnih geopolitičkih aktera na sigurnosne i razvojne aspekte u procesu narastanja umrežene nacionalne snage/moći. Također je važno definirati uz-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJEliš, B.:
STRATEGIJSKA...

roke suvremenih sigurnosnih izazova te značenje razvoja odgovarajućih sigurnosnih i obrambenih sposobnosti društva u kontekstu sinergijske moći u dosezanju strateških nacionalnih ciljeva.

Opću metodološku osnovu čini analiza interakcijskih procesa i odnosa geografskih, političkih, ekonomskih, vojnih, informacijskih, sigurnosnih i drugih čimbenika te prosudba njihova utjecaja na snagu/moć prostora i vrednovanje geografske i geostrateške lokacije nacionalnoga prostora.

Kroz analizu prirodnogeografskih obilježja, u sintetskoj fazi treba definirati nacionalne komparativne prostorne prednosti, posebice interakcijsku vrijednost resursnoga i prometnoga položaja nacionalnoga prostora u međunarodnom okruženju. Nužno je naglasiti važnost znanstvenoga pristupa informatizaciji prostora te primjeni novih tehnologija u oblikovanju suvremenih procesa sa stajališta održive razvojne, odnosno umrežene nacionalne moći.

U kontekstu suvremenih sigurnosnih izazova, cilj je prosuditi i definirati njihove geografske izvore u dinamičnom okolišu, koji izravno i neizravno utječu na potencijalnu snagu i nacionalnu moć, odnosno oblikovanje velike strategije i njezine interakcijske poveznice geostrategije, u procesu ostvarivanja nacionalnih interesa.

ZAKLJUČAK

S jedne je strane geografski prostor, posebno od vremena razvoja suvremenih nacionalnih država, predstavljao sigurnosni izazov sučeljavanja interesa različitih središta globalne i regionalne, odnosno nacionalne, moći. Iz geografskoga smještaja, položaja, veličine i oblika teritorija mogu se iščitati burna politička i ratna prošlost nacionalnoga prostora, aktualne geografske prednosti u funkciji razvoja i sigurnosti te projicirati budućnost. U složaju međunarodnih interesa, u uvjetima rata i mira, prirodni resursi, izlaz na more, sirovinska i energetska dostupnost primarno su bili strateški ciljevi politika te geografski izvori nove moći.

S druge strane, geografski je prostor kontinuirano predstavljao izvor potencijalne nacionalne snage i oblikovanja nacionalnih interesa, definiranja političkih smjernica te formuliranja i provedbe velike strategije, kao i njezinih funkcionalnih komponenti. Ostvarivanje strateških ciljeva odvija se u sve složenijim međunarodnim odnosima sučeljavanja interesa globalnih središta moći, nacionalnih država i drugih međunarodnih aktera. U suvremenim prostorno-funkcionalnim procesima, osim tradicionalnih izvora moći, kao što su vojna moć, ekonomija, diplomacija i politika, znanost i tehnologija dobivaju sve više na značenju. Njihova umrežena interaktivna povezanost s geografskim čimbenicima, procesima i od-

nosima predstavlja potencijalnu prednost u procesu sinergijskog razvoja realne nacionalne moći.

U kontekstu uloge znanosti u umreženoj globalnoj moći, geografski se prostor prepoznaje kao izvor geostrategijske snage, temeljne sastavnice strategije i njezinih provedbenih sastavnica u procesu ostvarivanja nacionalnih ciljeva. Istraživanjem fundamentalnih geografskih procesa, veza i odnosa mogu se prosuditi i izdvojiti dominantni, odnosno prioritetni, čimbenici prostorne moći, definirati, prognozirati te projicirati njihov utjecaj na društveni i politički razvoj, odnosno nacionalnu sigurnost i blagostanje.

Upravo prostor, geografski čimbenici, procesi i odnosi od strategijske važnosti predstavljaju objekt istraživanja strategijske geografije kao znanstvene poddiscipline geografije u interdisciplinarnom području znanosti. Objekt istraživanja čini je kompleksnom znanstvenom disciplinom komplementarnom srodnim geografskim disciplinama te ostalim dodirnim znanstvenim područjima. Znanstvenim metodama i integrativnim interdisciplinarnim geografskim pristupom pridonosi procesu oblikovanja sinergije održive umrežene prostorne snage (moći).

BILJEŠKE

¹ Upravljački um, odnosno političko vodstvo, donosi odluke, tj. smjernice, ciljeve kojih doseže strategija.

² Nacionalna moć – temelji se na sustavu vrednota prožetih u sinergijskom učinku sveobuhvatnih interakcijski povezanih nacionalnih resursa (izvora), posebice ekonomskih, političkih, vojnih i kulturnih, te državnih instrumenata u procesu oblikovanja nacionalnih interesa i u strategijskoj provedbi političkih odluka (*policy*) u kontekstu ostvarivanja nacionalnih ciljeva u međunarodnom okružju. Potencijalna nacionalna snaga – predstavlja mogućnost narastanja nacionalne moći te je poglavito ovisna o geografskim izvorima: geografskih čimbenika, geografskog smještaja i položaja, veličine i oblika prostora, prirodnih resursa, te geografskih procesa i odnosa. Pretvorbe i oblikovanja potencijalne nacionalne snage, odvija se u kontekstu narastanja sinergije ukupne nacionalne moći (realne, mobilizirane) za dosezanje strategijskih ciljeva, poglavito velike (nacionalne) strategije, ali i ostalih funkcionalnih strategija sukladno političkim smjernicama i ciljevima (Wilson, 1950).

³ Rezultati istraživanja i njihova primjenjivost čine znanost složenim sustavom u funkciji čovjeka i društvenih djelatnosti, odnosno stalne promjenjivosti životne sredine (Zelenika, 2000).

⁴ Tukidid – *Povijest Peloponeskog rata* (1957).

⁵ Prometni su koridori interaktivna sastavnica prometnoga sustava koji predstavlja čimbenik i uvjet ukupnoga, a posebice gospodarskog, razvoja geografskoga prostora. Kao dinamičan čimbenik pokreću niz geografskih procesa, kao što su ekonomski, demogeografski te procesa urbanizacije (Pavić, 1973a). U funkciji pokretača širega društvenog prosperiteta čine okosnicu oblikovanja osovina održivo-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJEŠIĆ, B.:
STRATEGIJSKA...

ga nacionalnog razvoja te time poprimaju strategijska prostorna obilježja.

⁶ U tekstu se rabe istovjetni termini strategija ili velika strategija.

⁷ Gravitacijsko područje grada čini prostor funkcionalnog utjecaja gradskoga žarišta u obliku kolanja robe, ljudi i informacija. Tako se grad i njegovo gravitacijsko područje naziva nodalna regija (Vresk, 2002).

⁸ Geopolitika je često u povijesti zlorabila političko-geografske i druge relevantne sadržaje u cilju promicanja nacionalističkih, velikodržavnih ili blokovskih interesa, posebice u vrijeme nacističke geopolitike te najnovijega primjera srbijanske geopolitike kao temeljnog uzroka rata na prostoru bivše državne zajednice. U procesu ostvarivanja svojih ciljeva, ne birajući sredstva najčešće rabi i vojnu moć, tražeći "opravdanja" geografskoga (lokacijskog), demogeografskoga, etničkoga, religijskoga ili nekoga drugog značenja.

⁹ Još su njemački geograf Ratzel te švedski pisac Kjellen mislili kako se nacionalna i međunarodna moć temelji na geografiji.

¹⁰ Velika (nacionalna) strategija predstavlja umijeće i znanost o razvoju, primjeni i koordinaciji instrumenata nacionalne moći koje država ima (diplomatskih, ekonomskih, vojnih i informacijskih) u zaštiti nacionalnih interesa i postizanju nacionalnih ciljeva koje formuliра političko vodstvo (*policy*), a koji pridonose nacionalnoj sigurnosti i ukupnom razvoju (Joint Publication 1-02; Platias i Koliopoulus, 2010).

¹¹ U suvremeno informacijsko doba umreženo društvo funkcionira u globalnom prostoru u kojemu je geomoć geografska spoznaja za državu i uz pomoć države djeluje u međudržavnom sustavu, odnosno međunarodnom okružju (Castells, 1996; Tuathail i Toal, 2007).

¹² Geografski prostor utječe na strategiju, operativno planiranje, taktike, logističke operacije, civilnog sektor i vojni razvoj na određenom području (Boland, 1992).

¹³ Kriza kao stanje u okviru prostorno-funkcionalnih procesa, koje može ugroziti lokalne ili nacionalne interese na određenom području, dijelu ili cjelokupnom državnom teritoriju, odnosno regionalnom okružju, postaje sve važniji predmet stručnih i znanstvenih istraživanja. Najčešće se promatra kao odstupanje od normalnoga i očekivanoga stanja koje trenutačno ugrožava nacionalne interese te zahtijeva brzinu reakcije državnih sigurnosnih i obrambenih mehanizama. Tako se kriza definira kao ugroza važnih vrijednosti čija zaštita zahtijeva ograničeno vrijeme brze reakcije (Stern, 1999). Međutim kriza, čiji su uzroci najčešće sastavni dio pužajućih sigurnosnih prijetnji, može biti i dugoročan proces koji se povremeno iskazuje kao stanje te kao takav predstavlja stalnu prijetnju nacionalnim interesima. To se posebice odnosi na ugroze okoliša, dakako u neodvojivoj interakciji s vrijednosnim sustavom. U kontekstu navedenoga Rosenthal, Hart i Charles (1989) krizu definiraju kao ozbiljnu prijetnju ključnim prostornim strukturama i temeljnim vrijednostima te normama društvenoga sustava, koja pod utjecajem potrebne brzine reakcije i u neizvjesnim situacijama zahtijeva donošenje kritičnih odluka. Dakako, spomenuti autori upozoravaju i dopunjuju kako kriza nije događaj koji se može jasno vremenski i prostorno ograničiti. Kriza je dinamičan i kaotičan proces čije vrijeme ugroze i nesigurnosti postaje sve dugotrajnije na sve širem prostorno-funkcional-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
BJEŠIĆ, B.:
STRATEGIJSKA...

nom spektru socijalnih, političkih i organizacijskih procesa (Hart, 1993). Budući da je riječ o krizi čiji su uzroci sastavni dio prostorno-funkcionalnih procesa i odnosa, može se govoriti i o pojmu upravljanja krizama kada se kroz proces njezina iniciranja i upravljanja mehanizmi nacionalne moći rabe u ostvarivanju određenih, najčešće nacionalnih interesa globalnih središta (Domazet, 2000).

¹⁴ Stanovništvo je izvor ljudskoga potencijala u razvoju i provedbi nacionalne strategije.

¹⁵ Po mišljenju autora, nacionalni je teritorij prostorna činjenica i izvor moći svake države. Međunarodni interesi sučeljavanja često rezultiraju prešućivanjem potencijalnoga značenja pojedinih nacionalnih prostora kako bi se uspješnije stavili u funkciju izvora moći globalnih aktera.

¹⁶ "Budući da je okoliš jedinstvena baština cijelog čovječanstva, potrebno je kod svih ljudi buditi i odgajati osjećaj i svijest o odgovornosti za cjelinu svijeta ..." (Supek, 1985, str. 17).

LITERATURA

Akrap, A. (2015). Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2050. *Bogoslovska smotra*, 85(3), 855–868.

Bognar, A. (1992). Geomorfološke osobine Republike Hrvatske, *Geografski horizont*, 2, 16–25.

Boland, R. I. (1992). *Geography, national power, and strategy*. Global-Security.org: Military. Dostupno na <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1992/BRI.htm>

Brzezinski, Z. (1994). *Izvan kontrole – globalna previranja uoči 21. stoljeća* (prijevod s engleskog). Zagreb: Otvoreno sveučilište.

Brzezinski, Z. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. New York: Basic Books.

Capra, F. (1996). *The web of life – a new scientific understanding of living systems*. New York: Anchor Books.

Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. The information age: Economy, society, and culture (sv. 1). Oxford: Blackwell.

Cohen, S. (1994). Geopolitics in the new world era: A new perspective on an old discipline. U G. Demko i W. Wood (Ur.), *Reordering the world: Geopolitical perspectives on the 21st century* (str. 15–48). Boulder: West view Press.

Collins, J. M. (1998). *Military geography for professionals and the public*. Washington DC: National Defence University Press.

Cox, R. K. (2002). *Political geography. Territory, state, and society*. Oxford: Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9780470693629>

Crkvenčić, I. (1991). Kretanje broja Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj. Političko-geografska i demografska pitanja Hrvatske, posebno izdanje, (1), 107–121.

Crkvenčić, I. (1992). Intenzivno opadanje broja Hrvata u Vojvodini. *Geografski horizont*, 2, 54–66.

Domazet, D. (2000). Sukob interesa – složaj posebnih strategija ili konstanta 2K. *Hrvatski vojnik*, 63, 34–46.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJEliš, B.:
STRATEGIJSKA...

Engdahl, W. (2008a). *Stoljeće rata. Anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak* (prijevod). Zagreb: Detecta.

Engdahl, W. (2008b). *Sjeme uništenja. Geopolitika genetski modificirane hrane i globalno carstvo* (prijevod). Zagreb: Detecta.

Feletar, D. i Stiperski, Z. (1996). The development and structure of the Croatian economy. *GeoJournal*, 38(4), 437–444. <https://doi.org/10.1007/BF00446250>

Friganović, M. (1990). *Demogeografija: stanovništvo svijeta* (4. izdanje). Zagreb: Školska knjiga.

Friganović, M. i Šterc, S. (1993). Demografski razvoj i populacijska politika Republike Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 2(1), 151–163.

Fuerst-Bjeliš, B. (2012). Imaging the past: Cartography and multicultural realities of Croatian borderlands. U C. Bateira (Ur.), *Cartography – A tool for spatial analysis* (str. 295–312), InTech. <https://doi.org/10.5772/46223>

Fürst-Bjeliš, B. i Zupanc, I. (2007). Images of the Croatian borderlands: Selected examples of early modern cartography. *Hrvatski geografski glasnik*, 69(1), 5–21.

Glamuzina, N. i Fuerst-Bjeliš, B. (2015). *Historijska geografija Hrvatske*. Split: Sveučilište u Splitu.

Grey, C. S. i Sloan, G. (1999). *Geopolitics, geography and strategy*. London – New York: Frank Cass Publishers.

Hart, P. (1993). Symbols, rituals and power: The lost dimensions of crisis management. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 1(1), 36–48. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5973.1993.tb00005.x>

Harvey, D. (1969). *Explanation in Geography*. New York: St Martin's; London: Edward Arnold.

Huntington, S. P. (1996). *The clash of civilisation and the remaking of world order*. New York: Touchstone (Simon & Schuster).

Joint Publication 1-02, (2010). *Dictionary of military and associated terms*. United States of America, Department of Defence, 579.

Kemp, G. i Harkavy, R. (1997). *Strategic geography and the changing Middle East*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace and cooperation with Brookings Institution Press.

Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Kissinger, H. (2002). *Does America need a foreign policy?: Toward a diplomacy for the 21st century*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Klemenčić, M. (1992). Geografija Hrvatske. *Geografski horizont*, 2, 7–15.

Klemenčić, M. (1995). Suvremena politička geografija i geopolitika. *Geografski glasnik*, 57, 135–144.

Komušanac, M. i Šterc, S. (2010). Historijska geografija – temeljni identitet geografske discipline. *Hrvatski geografski glasnik*, 72(2), 123–142.

Koprek, I. (1998). Suvremeni čovjek i kriza vrednota. *Bogoslovska smotra*, 67(2–3), 237–249.

Koprek, I. (2004). Ekoetika u procesima globalizacije. U V. Pozaić (Ur.), *Ekologija: znanstveno-etičko-teološki upiti i obzori* (str. 119–133). Zagreb: Centar za bioetiku.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJELIŠ, B.:
STRATEGIJSKA...

- Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 24(4), 421–437. <https://doi.org/10.2307/1775498>
- Mahan, A. T. (1889). *The influence of sea power upon history*. Boston: Little, Brawn and Company.
- Marcella, M. (2010). The elements of strategic thinking. U G. Marcella (Ur.), *Teaching strategy: challenge and response* (str. 9–45). Carlisle, PA: Strategic Studies Institute. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a517561.pdf>
- Mileusnić, N. (2004). *Bez geostrategije nema državne politike*. Beograd: Internacional. <http://www.ivonazivkovic.net/geostrategija-mileusnic.htm>
- Nejašmić, I. (2005). *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*. Zagreb: Školska knjiga.
- Nejašmić, I. (2014). Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa. *Migracijske i etničke teme*, 30(3), 405–435.
- Nejašmić, I. i Toskić, A. (2016). Ostarjelost stanovništva seoskih naselja. *Migracijske i etničke teme*, 32(2), 191–216.
- Pavić, R. (1973a). *Osnove opće regionalne političke geografije, geopolitike i geostrategije*, I. dio. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Pavić, R. (1973b). *Osnove opće regionalne političke geografije, geopolitike i geostrategije*, II. dio. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Pavić, R. (1987a). Politička geografija – prilog definiciji i prijedlog nastavnog programa. *Hrvatski geografski glasnik*, 49(1), 45–51.
- Pavić, R. (1987b). Teritorijalizacija političkog – logika prostora i uloga teritorija u politici. U *Idejne i društvene vrednosti geografske nauke* (str. 93–104). Beograd: Centar za marksizam.
- Pavić, R. (2012a). Na temeljima geografije – I: prostor (u politici). *Geografski horizont*, 58(1), 59–79.
- Pavić, R. (2012b). Prilozi raščlambi položajnosti. *Geografski horizont*, 58(1), 79–65.
- Pepeonik, Z. (1992). O uzrocima i oblicima srpske agresije na Hrvatsku. *Geografski horizont*, 1, 1-5.
- Platias, G. i Koliopoulus, C. (2010). Grand strategy: A framework for analysis. U: *Thucydides on strategy* (str. 1–21). London: Hurst.
- Pozaić, V. (1990). Ekologija. *Obnovljeni život*, 45(4), 243–252.
- Pozaić, V. (2004). Ekologija u teologiji. U V. Pozaić (Ur.), *Ekologija: znanstveno-etičko-teološki upiti i obzori* (str. 155–177). Zagreb: Centar za bioetiku.
- Riđanović, J. (1993). *Hidrogeografija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rogić, V. (1977). Geografski aspekt podunavsko-jadranskih razvojnih osovina jugoslavenskog prostora u retrospektu i prospektu. U M. Vasović (Ur.), *Zbornik X. jubilarnog kongresa geografa Jugoslavije, održanog u Srbiji od 15. do 20. septembra 1976.* (str. 252–258). Beograd: Srpsko geografsko društvo.
- Roglić, J. (1950). O geografskom položaju i ekonomskom razvoju Jugoslavije. *Geografski glasnik*, XI–XII.
- Rosenthal, U., Hart, P i Charles, M. T. (1989). The world of crises and crisis management. U U. Rosenthal, M. T. Charles i P. T. Hart (Ur.),

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
-BJEliš, B.:
STRATEGIJSKA...

Coping with crises. The management of disasters, riots and terrorism (str. 3–33). Springfield, IL.

Spykman, N. J. (1944). *The geography of the peace*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Stern, E. K. (1999). *Crisis decisionmaking: A cognitive institutional approach*. Stockholm: OCB.

Stiperski, Z. i Fürst-Bjeliš, B. (2003). Problemi i modeli upravljanja okolišem u mega gradovima zemalja u razvoju. *Društvena istraživanja*, 12(6), 1051–1067.

Stiperski, Z. (2002). *Nafta – prekretnica uspjeha i kriza čovječanstva*. Samobor: Meridijani.

Supek, I. (1985). Znanost i etika, *Predavanja* 53. Zagreb: JAZU.

Šegota, T. (1976). *Utjecaj klime na regionalno okupljanje i diferenciranje*. Zagreb: PMF Sveučilišta u Zagrebu.

Šterc, S. (1986). O suvremenom geografskom objektu istraživanja s posebnim osvrtom na demografiju. *Geografski glasnik*, 58, 99–122.

Šterc, S. i Pokos, N. (1993). Demografski uzroci i posljedice rata protiv Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 2(2-3), 305–333.

Šterc, S. i Komušanac, M. (2012). Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija. *Društvena istraživanja*, 21(3), 693–713.

Thatcher, M. (2002). *Statecraft: Strategies for a changing world*. London: HarperCollins.

Tuathail, G. i Toal, G. (2007). *Geopolitics. Cultural geography. A critical dictionary of key concepts*. I. B. London/New York: Tauris & Co Ltd.

Tukidid, *Povijest Peloponeskog rata* (1957). Uredio: V. Gortan, preveo: Stjepan Telar. Zagreb: Matica Hrvatska.

Tunjić, F. (2007). Međueuropa – paradigma političke geografije i geopolitike. Na Zapadu ništa novo na Istoku sve po starom. *Društvena istraživanja*, 1 (4-5), 891–915.

Vego, M. (2008). *Joint Operational Warfare – Theory and Practice*. National Defence College, 1000.

Vresk, M. (1997). *Uvod u geografiju – razvoj, struktura, metodologija*. Zagreb: Školska knjiga.

Vresk, M. (2002). *Razvoj urbanih sistema u svijetu, geografski pregled*. Zagreb: Školska knjiga.

Vukadinović, R. (2002). *Security in South-East Europe*. Zagreb: Politička kultura.

Vukadinović, R. (2004). *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb: Politička kultura.

Williams, B. (2011). *Strategic geography – Strategic depth in 21st century*. Dostupno na <http://www.scribd.com/doc/56230608/Strategic-Geography>

Wilson, C. M. (1950). The geographical basis of national power. *The Ohio Journal of Science*, 50(1), 33–44.

Zelenika, R. (2000). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Rijeka: Ekonomski fakultet.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 269-289

LOZANČIĆ, M., FUERST-
BJELIŠ, B.:
STRATEGIJSKA...

Strategic Geography. The Relationship between Geographical Space and National Power

Marinko LOZANČIĆ
Croatian Defence Academy "Dr. Franjo Tuđman", Zagreb
Borna FUERST-BJELIŠ
Faculty of Science, Zagreb

The purpose of this paper is to determine the subject of study of strategic geography as a geographic subdiscipline and to define its theoretical concept within the context of the interdisciplinary field of geography. The emphasis is placed on defining the significance of geographical space in the function of the synergy of national power as well as on formulating national interests and their strategic operationalization in the process of achieving national goals in an international environment. The paper presents a theoretical and methodological concept of studying geographical space which implies an interdisciplinary approach and comprehensiveness of the study of an interactively and functionally interconnected living environment. The aim of the study of strategic geography is scientific knowledge and an evaluation of the role of geographic factors in the modification of spatial and functional dynamics. Its singling out as a separate scientific subdiscipline is the result of an internal subject of study based on the analysis and singling out of dominant geographic characteristics relevant from the point of view of the analysis and synthetic judgement of the geographical sources of potential national power. Geographical space, i.e. geographic factors, processes, connections and relations as potential sources of comparative advantages in the process of defining national interests, and in the formulation and implementation of national strategies, represent strategic geography's subject of study. The most important study procedure of strategic geography is directed at geographic and resource advantages of national space and human potential in the international context.

Keywords: strategic geography, geographical space, geostrategy, national power



Međunarodna licenca / International License:
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)